

11 saker alla bör veta om mänskliga rättigheter

LEVANDE RÄTTIGHETER I DAG / I GÅR / I MORGON

1. Mänskliga rättigheter är en gammal idé

Idén om att människan har vissa grundläggande rättigheter är urgammal. Exakt vilka de rättigheterna är har diskuterats under århundraden av folk från olika kulturer och religioner runtom i världen.

T.v: En 15-årig judisk flykting från Tyskland, Susanne Berglind, vid ankomsten till Sverige 1945. Hon och hennes syster var de enda i familjen som överlevde Förintelsen.

Foto: Privat

T.h: En flicka flyr kriget i Syrien till Europa och har precis anlänt till den grekiska ön Lesbos, september 2015.

Foto: Ashley Cooper /Corbis via Getty images

2.

Världen behöver gemensamma regler om mänskliga rättigheter

Under andra världskriget blev miljontals människor mördade och förljda för att nazisterna betraktade dem som mindre värda. Till exempel på grund av sexuell läggning, religion, etniskt ursprung eller funktionsnedsättning. *Förintelsen*, folkmordet på judar och romer, och de andra brotten mot mänskligheten fick många att inse att världen behöver gemensamma regler om hur människor får och inte får behandlas. Tidigare hade alla stater fått bestämma om sådant helt själva.

Efter kriget 1945 bildades Förenta Nationerna, FN. En arbetsgrupp fick i uppdrag att ta fram en lista över mänskliga rättigheter. De hämtade idéer från kulturer och religioner runt om i världen. År 1948 presenterades två A4-sidor med en lista på grundläggande rättigheter. Ett enkelt dokument som skulle få enorm betydelse: FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Den kallas ibland MR-förklaringen.

3.

De mänskliga rättigheterna handlar om nästan allt

MR-förklaringen är kortfattad men lyckas ändå täcka in alla delar av en människas liv. Det handlar om allt från rätten till privatliv till rätten att ha tak över huvudet och mat för dagen. Bland annat sägs att alla människor ska ha rätt till:

- ▶ liv, frihet och personlig säkerhet
- ▶ att tycka och säga vad man vill
- ▶ rättvis rättegång
- ▶ att gifta sig och bilda familj med vem man vill
- ▶ mat, kläder, bostad
- ▶ utbildning och arbete
- ▶ god hälsa

4.

De mänskliga rättigheterna gäller alla

MR-förklaringen innehåller alla människors individuella och juridiska rättigheter, överallt i världen. Den inleds med en text om att alla har lika värde och rättigheter och att ingen får diskrimineras, bli annorlunda eller orättvist behandlad, på grund av etniskt ursprung, kön, språk, tro, politisk uppfattning eller samhällsklass. I Sverige får ingen heller diskrimineras på grund av sexuell läggning, ålder, könstyttyck, könshidentitet eller funktionsnedsättning.

Några viktiga milstolpar i kampen för de mänskliga rättigheterna

1945 Förenta Nationerna, FN, bildas och FN:s stadga antas.

1946 FN tillsätter en kommission, en arbetsgrupp, för mänskliga rättigheter.

1948 FN:s allmänna universella förklaring om de mänskliga rättigheterna.

1949 Genèvekonventionerna, de internationella avtalen, om skydd till offer för väpnade konflikter antas.

1965 FN:s konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering antas.

1966 FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter samt ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter antas.

1979 FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor antas.

1984 FN:s konvention om tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning antas.

1989 FN:s konvention om barnets rättigheter, barnkonventionen, antas.

1993 alla mänskliga rättigheter är odelbara, lika viktiga och ömsesidigt beroende av varandra. FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter inrättas.

T.v: Barn som befriats från koncentrations- och förintelselägret Auschwitz 1945. Senare samma år bildades FN och 1948 antogs FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna. Många internationella överenskommelser har sedan tillkommit, senast FN:s konvention om påtvingade försvinnanden, 2010.

Foto: Vitryska statens arkiv över dokumentärfilm och foto/USHMM

T.h: En pojke som tvingats bli barnsoldat i en av Liberias väpnade grupper under inbördeskriget 1994.

Foto: Patrick Robert/Sygma/Corbis/Scanpix

7. Dina rättigheter är allas rättigheter

MR-förklaringen är en hjälp för oss människor när vi ska leva tillsammans. Det handlar inte bara om att kräva sin rätt utan också om att respektera andras rättigheter.

8. Varje rättighet för dig innebär en skyldighet för statsmakten

Ytterst är det varje stats ansvar och skyldighet att se till att den egna befolkningens rättigheter skyddas, respekteras och uppfylls. Det innebär också att alla som jobbar för stat och kommun, till exempel poliser, lärare, domare och sjukvårdspersonal, måste ha kunskap om mänskliga rättigheter och arbeta enligt principerna i MR-förklaringen.

5. Världsfred är omöjlig utan de mänskliga rättigheterna

När FN bildades kom staterna överens om att världsfred bara är möjlig om alla stater respekterar de mänskliga rättigheterna. När de inte respekteras kan det alltså leda till krig. Gårdagens kränkningar av mänskliga rättigheter har orsakat många av dagens krig och nutida kränkningar kan leda till morgondagens krig.

När FN bildades 1945 var en av de viktigaste uppgifterna att möta flyktingströmmarna efter kriget. Sedan dess har många utmaningar tillkommit.

T.v: Några av de tusentals judiska flyktingbarn som kom till England utan sina föräldrar mellan 1938 och 1939.

Foto: Bettmann/Getty images

T.h: Demonstration för HBTQ-rättigheter i Berlin 2014.

Foto: Markus Winkler/CC

9. MR-förklaringen är en del av den internationella rätten

FN har byggt upp ett system med regler om de mänskliga rättigheterna som är en del av internationell rätt. Det handlar om sådant som gäller många länder gemensamt och som inte skulle fungera utan överenskommelser mellan stater. Till exempel postgång, havsfiske, flygtrafik, humanitär rätt och, förstås, mänskliga rättigheter.

6. Alla rättigheter är lika viktiga

Rättigheterna är universella och gäller överallt. De är *odelbara* och *beroende av varandra*. Rätten till bostad och sjukvård kan till exempel aldrig bli viktigare än rätten till utbildning – eller tvärtom. När människor har både yttrandefrihet och mat för dagen har de större kraft och möjlighet att påverka sina egna liv. Makthavare kan alltså inte välja ut vissa rättigheter som de tycker passar just deras politiska system.

1998 Romstadgan till den Internationella krigsförbrytartribunalen (International Criminal Court, ICC) antas.

2002 Internationella krigsförbrytartribunalen, ICC, inleder sitt arbete.

2003 FN:s konvention om migrantarbetares rättigheter antas.

2004 FN inrättar en särskild rådgivare för förhindrandet av folkmord.

2005 Världens länder enas vid ett FN-toppmöte om en ny folkrättslig princip: Skyldigheten att skydda (responsibility to protect). Syftet är att så långt det är möjligt skydda civilbefolkningar från till exempel folkmord, etnisk rensning och krigsbrott.

2006 FN upprättar ett råd för mänskliga rättigheter. FN:s konvention om funktionshindrade personers rättigheter antas.

2006 FN inrättar en särskild rådgivare med fokus på »skyldigheten att skydda«.

2010 FN:s konvention om skydd mot påtvingade försvinnanden antas.

2011 Första FN-rapporten som betonar alla människors lika värde och rättigheter oavsett sexuell läggning och könsidentitet antas, liksom vägledande principer för företag gällande mänskliga rättigheter.

2015 FN fastslår 17 globala mål för hållbar utveckling. En agenda för att avskaffa fattigdom, bekämpa klimatförändringarna och minska ojämlikheter och orättvisor fram till år 2030.

T.v: Den judiska flickan Dora Rakowski levde gömd fram till krigsslutet 1945 men hennes föräldrar skickades till förintelslägret Auschwitz. Mamman överlevde men pappan och många släktingar dog.

Foto: Miriam Rakowski/USHMM

T.h: Chan Kim Srun avrättades i Tuol Sleng-fängelset i Kambodja. Hennes nyfödda dotter, Sek Say, överlevde och letade i årtal efter sin mamma. I Tuol Sleng fängslades och torterades omkring 14 000 personer som en del i de röda khmerernas folkmord på över 1,5 miljoner kambodjaner mellan 1975–1979.

Foto: Peppe Arninge/Scanpix

10.

De mänskliga rättigheterna måste ständigt försvaras

Sedan 1948 har både FN, enskilda stater och frivilliga organisationer arbetat för att öka skyddet och respekten för de mänskliga rättigheterna. Stora framsteg har också gjorts sedan MR-förklaringen kom till. Tyvärr är vi långt ifrån en verklighet där alla människors rättigheter alltid respekteras verallt. Alla människors lika värde, rätten att inte bli diskriminerad, rätten till liv, rätten att inte hållas i slaveri och rätten att inte bli torterad är grundläggande i MR-förklaringen. Ändå diskrimineras, dödas, förslavas och torteras människor runt om i världen varje år. Nya folkmord har också inträffat efter Förintelsen, i bland annat Kambodja, Rwanda och under kriget på Balkan. Det är tydligt att varje ny generation måste fortsätta kämpa för att försvara och stärka de mänskliga rättigheterna.

T.v: FN och världen lyckades inte hindra folkmordet på nära en miljon människor i Rwanda 1994. Efteråt satte FN upp den internationella brottsmålsdomstolen för Rwanda för att ställa de ansvariga ledarna till svars.

Foto: Christophe Calais/Corbis

T.h: Efter andra världskriget ställdes ledande nazister inför rätta i Nürnberg i Tyskland. De anklagades bland annat för brott mot mänskligheten. En av dem som dömdes till döden var Hermann Göring, en av Hitlers närmaste män. Foto: Bettmann/Corbis

11.

Alla behöver kunskap om de mänskliga rättigheterna

Kunskap om våra rättigheter är en förutsättning för att kunna använda dem som verktyg för att skapa en förändring eller förbättring i våra och andras liv. Medborgarna måste känna till sina rättigheter och maktthavarna sina skyldigheter. Vet du tillräckligt för att få mer makt över ditt eget liv?

Vill du veta mer?

Du hittar mer information om mänskliga rättigheter på Forum för levande historias hemsida. Där finns också en två minuter lång film om hur de mänskliga rättigheterna uppstod och hur de påverkar ditt liv. Filmen är en del av Alla människor!, ett klassrumsmaterial för lärare och elever i årskurs 4–6 som vill arbeta med mänskliga rättigheter och alla människors lika värde, fördjupa och med ett historiskt perspektiv.

Levande rättigheter görs av myndigheten Forum för levande historia i samarbete med Röda korset.

Forum för levande historia arbetar utifrån en övertygelse om att det går att dra lärdom av historien för att motverka och förebygga intolerans. På så sätt bidrar vi till att stärka demokrati, tolerans och respekt för mänskliga rättigheter.

Forum för levande historia
Besöksadress: Stora Nygatan 10–12,
Gamla Stan, Stockholm.
Postadress: Box 2123, 103 13 Stockholm
Tel vxl: 08-723 87 50
E-post: info@levandehistoria.se

@levandehistoria
www.levandehistoria.se

